

Obsah

Seznam použitých symbolů	9
Předmluva	11
1 Základní informace o oboru.....	13
2 Chaos v hamiltonovských systémech.....	16
2.1 Základní pojmy.....	16
2.2 Hamiltonova funkce, kanonické rovnice a kanonické transformace.....	18
2.2.1 Hamiltonova–Jacobiho rovnice.....	20
2.2.2 Hamiltonián časově nezávislý a časově závislý.....	21
2.2.3 Fázový tok.....	21
2.2.4 Souřadnice akce–úhel.....	22
2.2.5 Integrabilní systémy	23
2.3 Ergodické systémy a systémy s mísením	23
2.3.1 Ergodické systémy.....	24
2.3.2 Systémy s mísením.....	26
2.4 Pekařská a Arnoldova transformace jako příklady transformací s mísením.....	28
2.5 Ljapunovy exponenty a Kolmogorova entropie.....	30
2.6 Kulečnickový problém	34
2.7 Slabě neintegrabilní hamiltonovské systémy, teorie KAM a existence vnitřní stochastičnosti (deterministického chaosu)	41
2.8 Poincarého základní problém dynamiky; průběh fázové trajektorie slabě neintegrabilního hamiltoniánu poblíž separatisy, vznik ergodické vrstvy.....	50
2.9 Difuze.....	63
2.10 Globální stochastičnost; numerické experimenty a aplikace deterministického chaosu v astronomii a ve fyzice vysokoteplotního plazmatu.....	70
2.10.1 Diagnostika chaosu	70
2.10.2 Aplikace deterministického chaosu v astronomii.....	72
2.10.2.1 Hénonův–Heilesův hamiltonián a problém existence třetího integrálu	72
2.10.2.2 Chaos v planetárním systému	76
2.10.2.3 Problém existence Kirkwoodových mezer.....	77
2.10.3 Aplikace deterministického chaosu ve fyzice vysokoteplotního plazmatu.....	82
2.10.3.1 Interakce vysokofrekvenčního pole s plazmatem.....	82
2.10.3.2 Stochastizace dolně hybridní vlny v tokamaku.....	116
2.10.3.3 Anomální urychlení elektronů v prostorově lokalizovaném poli dolně hybridní vlny	121
2.10.3.4 Anomální $\mathbf{E} \times \mathbf{B}$ difuze iontů v prostorově periodickém stacionárním potenciálu	125
2.10.3.5 Stochastičita magnetických siločar	129
2.11 Výsledky a možnosti dalšího zkoumání	133
2.12 Dodatky ke 2. kapitole.....	134
2.12.1 Hierarchie chaosu	134
2.12.2 Vratnost a nevratnost dynamických systémů.....	136
2.12.3 Poincarého rekurentní teorém	139
Literatura	142

3 Vybrané partie z teorie dynamických systémů.....	146
3.1 Základní pojmy. Dynamické systémy se spojitým a diskrétním časem. Atraktory dynamických systémů.....	146
3.2. Bifurkace v dynamických systémech.....	162
3.2.1 Úvodní informace.....	162
3.2.2 Lokální topologická klasifikace dynamických systémů v okolí kritických bodů.....	162
3.2.3 Lokální topologická klasifikace vektorových polí v okolí kritických bodů.....	166
3.2.4 Parametrické rozvinutí vektorového pole. Generické bifurkace kritických bodů....	170
3.2.5 Generické bifurkace uzavřených orbit.....	178
3.2.6 O generické bifurkaci víceparametrických systémů vektorových polí. Homoklinické a heteroklinické body, homoklinické a heteroklinické trajektorie ...	182
3.2.7 Globální teorie dynamických systémů. Smaleho podkova	186
3.2.8 Struktura generických bifurkací deformací vektorového pole. Šilnikovova bifurkace	189
3.2.9 O některých bifurkacích dynamických systémů s homoklinickými strukturami.....	191
3.2.10 Homoklinické body a ergodické zóny	196
3.2.11 Kvaziatraktory a jejich generace	199
3.2.12 Kvaziatraktory a hydrodynamická turbulence	202
3.2.13 Atraktory v jednoduchých hyperbolických systémech. Suchá turbulence	207
Literatura.....	213
4 Horní odhad Hausdorffovy a fraktální dimenze atraktoru	215
Literatura.....	216
5 Atraktory a inerciální variety ve vybraných úlohách geofyzikální hydrodynamiky.....	217
5.1 Atraktory semigrupy generované systémem Navierových–Stokesových rovnic na dvojdimenzionálních varietách.....	217
5.1.1 Navierovy–Stokesovy rovnice na Riemannově varietě	217
5.1.2 Odhad dimenze atraktoru	223
5.1.3 Navierovy–Stokesovy rovnice na rotující kulové ploše. Odhady Hausdorffovy a fraktální dimenze atraktoru	231
5.1.4 Dimenze atraktoru dvojdimenzionálního systému Navierových–Stokesových rovnic s okrajovými podmínkami $(u, l) _{\partial\Omega} = 0, \text{rot } u _{\partial\Omega} = 0$	233
5.2 Atraktor generovaný systémem rovnic barotropní atmosféry. Numerická analýza.....	236
5.2.1 Redukce systému na konečný počet dimenzí. Galerkinova aproximace (metoda), systémy hydrodynamického typu	236
5.2.2 Formulace úlohy. Časová integrace galerkinovského systému rovnic barotropní atmosféry na kulové ploše.....	241
5.2.3 Analýza klimatu diskrétního modelu a jeho vazba se stacionárními body	245
5.2.4 Metodika odhadu dimenze atraktoru a Ljapunovových exponentů systému rovnic barotropní atmosféry.....	252
5.3. Inerciální varieta generovaná systémem rovnic barotropní atmosféry.....	258
5.3.1 Definice inerciální variety. Inerciální varieta abstraktní rovnice v Hilbertově prostoru.....	258
5.3.2 Inerciální varieta rovnice barotropní atmosféry na rotující kulové ploše	261
5.3.2.1 Podmínky existence inerciální variety abstraktní rovnice v Hilbertově prostoru	261
5.3.2.2 Formulace úlohy pro rovnici barotropní vorticity.....	263

5.3.2.3	Vlastnosti a odhady jakobiánu	265
5.3.2.4	Korektní řešitelnost rovnice barotropní vorticity. Její absorbojící množina a atraktor	266
5.3.2.5	Teorém o existenci inerciální variety. Odhad její dimenze	269
	Literatura	272
6	Chaos v jednoduchých matematických modelech všeobecné cirkulace atmosféry	273
6.1	Entropie a lokální Ljapunovy exponenty barotropní atmosférické cirkulace	273
6.2	Chaos v matematických modelech atmosféry z hlediska kinematiky tekutin	282
6.2.1	Základní informace	282
6.2.2	Pohyb částic tekutiny v Lorenzově modelu	284
6.2.3	Kinematický (Lagrangeův) chaos v tocích popsaných rovnicí barotropní vorticity v ohraničené proudové oblasti. Numerické experimenty	287
6.2.4	Střídavý chaos (intermitence). Pomeauho–Mannevilleho model generace turbulence	293
6.2.5	Atmosférická cirkulace velkých měřitek a střídavý chaos	297
6.2.5.1	Základní informace	297
6.2.5.2	Formulace úlohy	298
6.2.5.3	Aplikace Galerkinovy metody. Spektrální rovnice	300
6.2.5.4	Intermitence „stacionární stav–chaos“	302
6.2.5.5	Bifurkační mechanismus intermitence	305
6.2.5.6	K otázce předpovědi intermitence	310
	Literatura	313
7	Klima, objekt matematického zkoumání	314
7.1	Matematický model klimatu	314
7.1.1	Charakteristika problému	314
7.1.2	Základní věty a tvrzení	315
7.1.3	Invariantní míry. Rieszova a Krylovova věta	317
7.1.4	Pravděpodobnostní míra v prostoru počátečních dat klimatického modelu	323
7.1.5	Invariantní míra (statistické stacionární řešení) na atraktoru v malých okolích stacionárních stavů	325
7.2	O vazbě mezi přirozenými ortogonálními komponentami polí meteorologických prvků a vlastními funkcemi dynamických operátorů	330
7.3	Předpověď' změn klimatu	334
7.3.1	Centrální problém matematické teorie klimatu	334
7.3.2	Posuzování a stabilita předpovědi	335
7.3.3	Stabilita atraktorů klimatických modelů	336
7.3.4	Citlivost klimatických modelů na malé vnější perturbace	337
7.3.5	Výsledky numerických experimentů	345
7.3.6	Citlivost matematických modelů všeobecné cirkulace atmosféry na konstantní vnější perturbace	348
	Literatura	365
8	Nelineární analýza chaotických časových řad	366
8.1	Úvodní informace	366
8.2	Kvantifikátory chaosu	367
8.2.1	Fraktální dimenze	368
8.2.2	Entropie	372
8.2.3	Ljapunovy exponenty	374

8.3	Rekonstrukce trajektorie ve fázovém prostoru	377
8.3.1	Metoda časových zpoždění	377
8.3.1.1	Výběr vhodného časového zpoždění.....	378
8.3.1.2	Výběr vhodné dimenze vnoření	386
8.3.2	Některé další způsoby rekonstrukce	395
8.4	Odhady kvantifikátorů chaosu z časových řad.....	403
8.4.1	Korelační dimenze.....	403
8.4.2	Korelační K_2 -entropie.....	410
8.4.3	Vlivy na průběh korelačního integrálu	411
8.4.4	Největší Ljapunovův exponent.....	417
8.5	Příklady výsledků nelineární analýzy meteorologických časových řad	420
8.6	Možné příčiny různorodých odhadů.....	422
	Literatura	424
9	Závěr.....	430
	Literatura	432
	Rejstřík	434